

زراعت چوب، فرصت‌ها و چالش‌ها

تهیه‌کننده: مهندس طالب امین پور
رییس گروه جنگل‌کاری و پارک‌های دفتر امور منابع جنگلی

« قسمت نخست »

به دنبال چاپ مصاحبه‌ای با مهندس طالب امین پور، رییس گروه جنگل‌کاری و پارک‌های دفتر امور منابع جنگلی در شماره ۱۰۳ در خصوص زراعت چوب و مزایا و تسهیلات دولت برای نهادینه کردن آن توسط بخش خصوصی، سرمایه‌گذاران و علاقه‌مندان متعددی در تماس با دفتر مجله خواستار کسب اطلاعات بیشتری در این زمینه شدند تا در صورت ایجاد این امکان و تسهیلات مناسب از سوی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و همچنین بانکها، به سرمایه‌گذاری در زمینه زراعت چوب بپردازند. چندی پیش دکتر فرود شریفی، معاون وزیر جهاد کشاورزی و رییس سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری نیز زراعت چوب را مهم‌ترین راه برای تامین نیاز چوب کشور و کاهش فشار بی‌رویه و تخریب عرصه‌های جنگلی دانست. این موضوع حیاتی ما را بر آن داشت که در این شماره و شماره آینده گزارشی از زراعت چوب، اهداف، پتانسیل‌ها و برنامه‌های اجرایی انجام شده و پیش‌بینی شده را درج نموده تا نگاهی جدی‌تر به این مقوله‌ی مهم داشته باشیم.

بررسی وضع موجود

سطح جنگل‌های دست کاشت تولیدی موجود (زراعت چوب) در کشور معادل ۱۵۰ هزار هکتار می‌باشد که از این میزان ۵۵ هزار هکتار در استان‌های شمالی کشور (۵ هزار هکتار اکالیپتوس، ۵۰ هزار هکتار صنوبر) و ۹۵ هزار هکتار در استان‌های خارج از شمال (۲۵ هزار هکتار اکالیپتوس، ۷۰ هزار هکتار صنوبر) موجود است. (منبع - دفتر جنگل‌های خارج از شمال، طرح افزایش تولید چوب صنوبر در منطقه زاگرس) شایان ذکر است در صورت آماده‌سازی زیرساخت‌ها در منابع آب و خاک امکان توسعه زراعت چوب در سال تا حدود ۵۰ هزار هکتار مهیا می‌باشد. اما با امکانات و حمایت‌های محدود اعتباری موجود، در حال حاضر سالانه تنها امکان توسعه ۲۰-۱۵ هزار هکتار وجود دارد.

تأثیرات وضع موجود

نتیجه بررسی‌ها گویای این واقعیت است که کشور در حال حاضر به طور جدی با کمبود چوب مواجه است و این امر پیامدهای منفی زیر را به همراه دارد:

۱. افزایش بهای چوب تهدیدی جدی در جهت نابودی جنگل‌های طبیعی از طریق قاچاق چوب است.
۲. ایجاد انگیزه برای گسترش قاچاق چوب
۳. تعطیلی کارخانجات صنایع چوبی و سلولزی در کشور
۴. گسترش ورود چوب‌های آلوده به آفات و بیماری از مرزهای کشور به طور غیرقانونی
۵. بروز نابه سامانی و آشفتگی در بازار چوب و توسعه بورس‌بازی‌های ناسالم در این بخش

اهداف اجرایی در توسعه طرح زراعت چوب

۱. استفاده بهینه از منابع آب و خاک در راستای توسعه پایدار
۲. صرفه‌جویی ارزی با کاهش یا حذف واردات چوب
۳. کاستن از فشار بی‌رویه وارده بر عرصه‌های جنگلی برای تامین چوب
۴. ایجاد فرصت‌های جدید شغلی در بخش اجرا و همچنین در فعالیت‌های جنبی و صنایع مرتبط
۵. کمک به امر دستیابی به حفاظت و صیانت پایدار از جنگل‌های طبیعی کشور از طریق تامین نیازهای چوبی کشور
۶. تامین چوب موردنیاز بخش‌های مصرف‌کننده تولیدات چوب

راه‌های کنونی تامین چوب موردنیاز کشور

۱. برداشت سالیانه حدود ۷۵۰ هزار مترمکعب چوب از جنگل‌های تجارتي شمال کشور
۲. برداشت سالیانه حدود ۲/۵ میلیون مترمکعب چوب از طریق زراعت چوب و سایر برداشتها از باغات موجود.
۳. تامین سالیانه حدود ۱/۵ میلیون مترمکعب چوب از طریق واردات انواع فرآورده‌های چوبی
۴. با عنایت به موارد فوق نزدیک به ۵ میلیون مترمکعب چوب از راه‌های قانونی قابل استحصال است و همچنین با توجه به نیاز سالیانه کشور به ۱۴ میلیون مترمکعب چوب، بایستی برای تامین بقیه‌ی مصارف طی یک برنامه اجرایی از طریق زراعت چوب با استفاده از منابع و پتانسیل آب و خاک اقدام گردد.

کشت گونه‌های سریع‌الرشد چوب در کشور ما دارای قدمت دیرینه‌ای است، به نحوی که در حال حاضر با توجه به نیازهای مصارف چوبی در مناطق رویشی مختلف این سرزمین، گونه‌های خاص با برداشت اقتصادی توسط زارعین کشت می‌شود، در مناطق رویشی هیرکانی، زاگرس، ارسباران و بخش‌های مستعد از منطقه رویشی ایران و تورانی انواع صنوبرها کاشته می‌شود، در استان‌های شمالی کلن‌هایی از گونه‌های صنوبر (*P. euramericana*) و (*P. deltooides*) و در استان‌های خارج از شمال کلن‌هایی از گونه‌های صنوبر (*P. alba*) و (*P. nigra*) زراعت می‌شود. ضمناً در مناطق گرم از جمله منطقه رویشی خلیجی - عمانی و سایر مناطق گرمسیری گونه (*E. camaldulensis*) و حتی گونه گز شاهی (*Tamarix aphylla*) به عنوان زراعت چوب کشت می‌شود. با توسعه ارقام اصلاح شده گونه‌های سریع‌الرشد و دستیابی به ارتقای میزان تولید چوب در هکتار، پایین آمدن زمان بهره‌برداری و بالا رفتن قیمت چوب، امکان رقابت زراعت چوب با سایر کشت‌ها مهیا شده است. اهمیت توسعه زراعت چوب از آن جهت است که: در حال حاضر تولید سالانه یک هکتار از جنگل‌های در حال بهره‌برداری شمال کشور ۲/۵ مترمکعب برآورد می‌شود، از طرفی سرانه جنگل در کشور کمتر از ۰/۲ هکتار برآورد می‌گردد در حالی که سرانه متوسط جهانی معادل ۰/۶ هکتار است. (منبع - دفتر فنی صنایع چوب، صنوبرهای ایران...) لذا با گسترش زراعت چوب می‌توان به تولید سالانه بیش از ۲۰ مترمکعب در هکتار دست یافت و این در حالی است که طبق برآورد، میزان نیاز چوب مصرفی در کشور با توجه به سرانه مصرف سالیانه حدود ۱۴ میلیون مترمکعب می‌باشد.

تعریف طرح زراعت چوب در برنامه اجرایی

طرحی است شامل عملیات کشت گونه‌های سریع‌الرشد چوبه (با هدف برداشت چوب حداکثر در سال دهم) مانند انواع صنوبرها، اکالیپتوس، گز و... جهت تولید چوب برای تامین مصارف داخل کشور.

مناطق	سطح کاشت
استانهای شمالی	۱۵۰ هزار هکتار
استانهای خارج از شمال	۳۵۰ هزار هکتار
جمع	۵۰۰ هزار هکتار

(منبع - دفتر جنگل‌های خارج از شمال، طرح ملی توسعه زراعت چوب)